

Roel Vande Winkel & Ine Van linthout

De Vlaschaard 1943. Een Vlaams boek in nazi-Duitsland en een Duitse film in bezet België
 Brussel en Kortrijk (Groeninghe Uitgeverij)
 2007, 191 p., € 24,-, ISBN 978 907 7723517
 DVD: DE VLASCHAARD 1943 (WENN DIE SONNE
 WIEDER SCHEINT) (Boleslaw Barlog, 1943).
 Koninklijk Belgisch Filmarchief. (Les DVD's
 de la cinémathèque. 83 minuten. Alle regio's.
 Talen: Nederlands en Duits. Ondertiteling:
 Nederlands en Frans. Met extra's.) € 12,50
 (Boek en film samen € 30,00)

De Duitse filmmaatschappij Terra Film, vooral berucht vanwege het produceren van JUD SÜSS, bracht in 1943 een verfilming van *De Vlaschaard*, een succesvolle roman van Stijn Streuvels uit 1907, die zich afspeelt op het Vlaamse platteland. Streuvels werkte actief mee aan de verfilming. Filmhistoricus Roel Vande Winkel en literatuurwetenschapster Ine Van linthout nemen deze boekverfilming als uitgangspunt voor een schets van het culturele bedrijf in het bezette België. Terecht vinden zij het interessanter om na te gaan hoe de geschreven en verfilmde *Vlaschaard* in het nationaal-socialistische gedachtegoed paste (en dus ook waar dat wrong), dan vooral stil te staan bij de vraag naar goed en fout, al kan die vraag niet zonder beschouwing blijven. De auteurs schetsen de 'grijstinten' en laten vervolgens het oordeel aan de lezer over Streuvels' handelen tijdens de Duitse bezetting. Dat oordeel valt genuanceerd uit. Streuvels lijkt vooral een opportunist te zijn geweest die tijdens de oorlog kansen aangreep die zich voordeden, zonder zich op ideologisch vlak heel scherp te profileren. De Vlaamse auteur komt niet naar voren als een fervent supporter van de nazis, maar evenmin als een fel tegenstander. De verfilming van zijn boek bood hem een mooie kans om het publiek voor zijn werk te vergroten en was bovendien een financiële opsteker in onzekere tijden. Streuvels ontweek de

meeste pogingen van Duitse zijde om hem persoonlijk in te zetten in de propagandamachine van het Derde Rijk. Zo reisde Streuvels in 1936 niet naar Hamburg om de Rembrandt-prijs in ontvangst te nemen en liet hij in 1941 verstek gaan bij de officiële uitreiking – op aansporing van het Duitse propagandaministerie – van een eredoctoraat door de universiteit van Münster, maar hij accepteerde beide onderscheidingen wel. Ook bij de galapremière van de film was Streuvels opvallend afwezig. Het wordt echter niet helemaal duidelijk of deze absenties in de eerste plaats voortkwamen uit een aversie tegen het nazi regime, of uit een afkeer van publieke ceremonies in het algemeen. De medewerking van de dochter van Streuvels (door het verlenen van vrije toegang tot het persoonlijk archief van de schrijver) heeft de auteurs in ieder geval niet belet de twijfelachtige kanten van Streuvels' optreden te belichten.

Het boek bestaat naast een zeer korte in- en uitleiding uit zes hoofdstukken. In de eerste twee positioneert Van linthout Streuvels en *De Vlaschaard* in het literaire bedrijf van het Derde Rijk. Door middel van een analyse van nationaal-socialistische kritieken laat zij zien dat 'de' nazi-ideologie niet altijd even eenduidig en consistent was en dat de ideologische uitgangspunten aangepast dienden te worden aan de realiteiten van de markt. Zo genoot *Pallieter* (1916) van Felix Timmermans grote bekendheid en populariteit onder het Duitse lezerspubliek. Maar het Bruegheliaanse beeld in deze roman van de Vlaming als bourgondische smulpaap strookte niet met de gewenste afspiegeling van de Vlamingen als een strijdbaar Arisch broedervolk dat zich wilde ontworstelen aan corrumperende Romaanse invloeden (zoals dat bijvoorbeeld wel gelezen kon worden in *De Leeuw van Vlaanderen* van Hendrik Conscience). Het Duitse propagandaministerie verzette zich niet tegen een bij het publiek geliefd boek als *Pallieter*, maar stimuleerde het aan de andere kant ook niet actief. Dit verklaart volgens Van linthout althans deels waarom niet *Pallieter* maar het toch bij het Duitse publiek minder bekende *De Vlaschaard* werd gekozen voor een verfilming. De keuze van Terra Film voor dit boek was dan niet in

directe opdracht van het propagandaministerie, maar wel degelijk ingegeven door een correcte inschatting van de studiobazen dat het boek goed paste in het beeld van Vlaanderen dat het ministerie wilde uitdragen. Overigens kende Streuvels' werk ook aspecten die de nazistische literaire kritiek minder welgevallig waren. De naturalistische inslag van *De Vlaschaard*, waarin het tragische lot van de hoofdpersonen onafwendbaar lijkt, werd niet gewaardeerd. Dit 'fatalisme' rijmde niet met het ideaal van de nieuwe nationaal-socialistische mens die zijn eigen lot in de hand had. Net als de ongewenste religieuze elementen in het boek werd het 'fatalisme' niet expliciet aangeroerd in de kritieken. In de verfilming werd het einde wel aangepast om de teneur van de film optimistischer te maken en verdwenen verwijzingen naar het katholicisme.

In de volgende twee hoofdstukken biedt Vande Winkel een heldere achtergrondschets van het filmbedrijf in nazi-Duitsland en bezet België. In het vijfde hoofdstuk reconstrueert hij op basis van Streuvels' eigen archief en Duits archiefmateriaal nauwgezet het productieproces van de film, die uiteindelijk uitkwam met de titel *WENN DIE SONNE WIEDER SCHEINT*. De film werd deels opgenomen op locatie in Vlaanderen en deels in een Berlijnse studio. Streuvels verscheen ook zelf kort in beeld in een cameo-optreden. Het laatste hoofdstuk over de promotie en receptie van de film werd geschreven door beide auteurs samen, en bevat ook een bijdrage van de Nederlandse filmhistoricus Egbert Barten. Laatstgenoemde geeft een aardig voorbeeld van de receptie van de film in Nederland dat illustreert hoe onvoorspelbaar 'propaganda' (als je deze film daar al onder wilt scharen) kan functioneren. Een film, uitgebracht door een productiemaatschappij die berucht was om haar antisemitische propaganda, positief beoordeeld door minister Goebbels persoonlijk, werd door de genazificeerde Nederlandse filmkeuring bezwaarlijk geacht vanwege het feit dat een 'Vlaamsche boer wordt uitgebeeld door een acteur met een Mongoolsch-uiteerlijk.' Het betrof hier de beroemde Duitse acteur Paul Wegener die al in 1915 een reputatie had gevestigd in de Duitse cinema met *DER GOLEM*. Ook

de Vlaamse ss reageerde verrassend kritisch op de film, dit vanwege de te 'Hollandse' nasynchronisatie, die afbreuk deed aan het Vlaamse karakter van de film.

Dit boek is een geslaagd voorbeeld van een historisch contextualiserende studie die vertrekt vanuit een specifieke tekst maar vooral meer leert over de context waarbinnen die tekst tot stand kwam en functioneerde, en overstijgt daarmee de *case study*. Een gevaar van zo'n contextuele aanpak is dat de tekst zelf wat uit het oog wordt verloren. *WENN DIE SONNE WIEDER SCHEINT* zelf, gelijktijdig met deze studie op DVD uitgebracht, wordt in het boek niet aan een werkelijk inhoudelijke analyse onderworpen. Het is ook de vraag wat dat precies zou opleveren, aangezien de auteurs zelf al aangeven dat de film, hoewel vakkundig gemaakt, 'geen absoluut meesterwerk' was. Een literatuur- en bronnenoverzicht ontbreekt en het boek is schitterend, haast overdadig geïllustreerd.

Thunnis van Oort